

with the overwhelming participation of each of them for different height of sounds; 5) free position of the larynx; 6) relief of muscle tie-back pipe (lips, tongue and the like) from excessive voltage. Based on the author's experience with the purpose of optimization of professional training of the future musical art teachers it is necessary to expand interdisciplinary connections between courses «Variety singing (vocal)», «Pop vocal ensemble», «Bases of teaching of professional disciplines («Pop singing (vocal)», a special course «Basics of sound production» and the regulatory courses that are taught at the faculty of arts («History of music», «Music analysis», «Choral conducting», «Reading choral scores», «Methodology of music education», etc). Promising is the expansion of the methodological base of the research and methodological foundations for the use of the methodological achievements of modern science in adapting teaching materials profile courses for future teachers of musical art.

Key words: *voice education, voice building, sound reference, vocal training, voice training, teacher training, musical art, pop vocal.*

УДК 378.013

Ганна Цветкова

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

МЕТАТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТТЯ ПЕДАГОГІЧНОГО РОЗУМІННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито метатеоретичний підхід як необхідну основу сучасного науково-теоретичного мислення, ефективно зняття отримання знання нового типу – рефлексивно зорієнтованого, спрямованого на аналіз глибин педагогічної теорії. Використано метод термінологічного аналізу, абстрагування, ідеалізації, формалізації та узагальнення. З'ясовано, що інноваційний розвиток вищої освіти ґрунтується на професійному самовдосконаленні суб'єктів освітнього процесу та розкривається за допомогою рефлексивної системи метатеорії філософії. Доведено, що інноваційні процеси у вищій школі неможливо розглядати без самовдосконалення особистості, що набувають глобального значення

Ключові слова: *метатеоретичний підхід, інноваційні процеси у вищій школі, професійне самовдосконалення, науково-теоретичного мислення, суб'єкти освітнього процесу, особистість, саморозвиток.*

Постановка проблеми. Характерною рисою сьогодення є усвідомлення важливості та значущості виховання творчої, інноваційної особистості, яка постійно прагне до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації. Ця проблема набуває нового звучання, коли йдеться про вищу школу, яка забезпечує формування інтелектуального потенціалу нації, її майбутнього.

На початку XXI століття урізноманітнюються філософські, психологічні педагогічні погляди, з'являються нові підходи до вивчення складних педагогічних явищ, неперервно розширюється інноваційний простір. За таких умов, на нашу думку, важливим є педагогічне розуміння інноваційного розвитку вищої освіти на основі метатеоретичного підходу, що забезпечує цілісність і багатоаспектність наукового пошуку, відображає інтеграцію наукових знань і наукових напрямів.

Аналіз актуальних досліджень. Фундаментальні положення метатеорії достатньо повно представлено в концепціях метатеорії свідомості М. Мамардашвілі, А. П'ятигорського, інтервальної концепції Ф. Лазарева, теорія макросистем Е. Ласло, версії багатовимірності М. Дрюка.

Духовність, що призводить до пошуків досконалості представлено в працях В. Баруліна, Г. Беспалової, Г. Горак, С. Кримського, Ю. Осічнюк, С. Франка.

Ідеї відкритості людини знайшли своє відображення в концепції «симфонічної особистості» (Л. Карсавін) і космізму: В. Вернадський, В. Соловйов, М. Федоров, К. Ціолковський, О. Чижевський.

Питання філософії освіти розкрито в дослідженнях В. Андрущенко, О. Базулука, В. Бега, Б. Буряка, Б. Гершунського, Є. Гусинського, О. Запесоцького, В. Кременя, С. Клепко, М. Кулатаєвої.

Інноваційні підходи та принципи освіти дорослих, обґрунтовані в працях Л. Даниленко, Г. Єльнікової, С. Калашнікової, Н. Клокар, А. Кузьмінського, Л. Лук'янової, В. Олійника, Т. Сорочан.

Інновація як стратегія розвитку сучасної вищої освіти розглядається в працях К. Ангеловські, М. Бургіна, І. Гавриш, Л. Даниленко, В. Загвязинського, М. Кларіна, В. Паламарчук, І. Підласого, Л. Подимової, О. Попової, В. Сластьоніна, Н. Юсуфбекової, Г. Цветкової.

Мета статті: розкрити метатеорію, метатеоретичний підхід як необхідну основу сучасного науково-теоретичного мислення, ефективно знаряддя отримання знання нового типу – рефлексивно зорієнтованого, спрямованого на аналіз глибин педагогічної теорії, забезпечення надійності її методологічних передумов, інноваційного пошуку та подальший розвиток вищої освіти; довести, що метатеоретичним підґрунтям педагогічного розуміння інноваційного розвитку вищої освіти є професійне самовдосконалення особистості і викладача, і студента.

Методи дослідження: аналіз і синтез – із метою виявлення сутності метатеоретичного підходу; метод термінологічного аналізу, пов'язаний із визначенням категоріального статусу метатеорії, інноваційного розвитку в системі педагогічних дефініцій; абстрагування, ідеалізації, формалізації та узагальнення – для систематизації й формулювання висновків, визначення напрямів подальшого дослідження проблеми;

Виклад основного матеріалу Характерною передумовою розвитку сучасного знання, теоретичних наук, нових теоретичних узагальнень є синтез підходів і методів на ґрунті філософії. Синтез передбачає поєднання передусім розмежованих логіко-лінгвістичних, аналітичних, феноменологічних, герменевтичних, екзистенціально-персоналістичних методів, концепцій і підходів філософії, а також міждисциплінарне поєднання філософських, соціологічних, психологічних, лінгвістичних, педагогічних досліджень. «Вирішальна тенденція філософії ХХ – ХХІ століття –

переосмислення традиційних проблем знання, пізнання, істини в контексті комунікації, взаємодії індивідів, поєднанні проблематики суб'єктивності з темами інтерсуб'єктивності, діалогу, широкого обговорення корінних проблем сучасного людства» [12, 47].

Метатеорія в сучасному її розумінні – це теорія про теорію. Об'єктом наукового аналізу для метатеорії є «сама» теорія. У сучасному науковому дискурсі існує велика кількість визначень понять метатеорії. Так, у соціології метатеорія (*metatheory*) визначається як загальні філософські посилання, що забезпечують правила створення тих чи тих соціологічних теорій і обґрунтування використання конкретних соціологічних методів [1].

Інша думка лежить у площині розуміння метатеорії (англ. *metatheory*; нім. *metatheorie*) як теорії, що аналізує структуру, методи й принципи певної наукової теорії [8].

Метатеорія у *Великому тлумачному словнику* [10] визначається як усі або певні оцінки другого порядку про загальні теорії.

Метатеорія (від гр. *meta* – після, позаду) – теорія, що вивчає мову, структуру та якість певної іншої теорії [14, 78].

У філософській енциклопедії уточнено, що виконання вимог, які висувуються до розвитку певної метатеорії, зв'язане з великими труднощами при формуванні метатеорії для нематематичних або для наук нематематизованих на цьому етапі, а також стверджується, що кожна наукова теорія визначає певний фрагмент реального світу, а її метатеорія – систему понять і положень цієї теорії. Основне завдання кожної метатеорії – установити межі галузі використання теорії, що вивчається, відповісти на питання, які характеризують останню з позицій об'єктивності та повноти, вивчити засоби введення її нових понять і пропозицій. Отже, як свідчить попередній аналіз, метатеоретичний рівень досліджень становить рівень такого наукового дослідження, на якому відбувається самовідображення науки, її самопізнання. Остання теза за своїм змістом відображає рефлексивність науково-теоретичного знання, своєрідну теоретизацію науки і становить якісно нове наукове явище: «Сучасна наука досягла такої стадії розвитку, коли її подальший рух уперед вимагає вплетіння саморефлексії в тканину наукового дослідження» [13, 47].

Результатом нашого теоретичного аналізу є впевненість у тому, що метатеоретичний підхід – не тільки реорганізує науково-педагогічне знання, а й створює нові знання, перетворюючи сутнісно-смыслову структуру теорії. При цьому метатеорія володіє більш доказовими засобами пізнання, використовуючи більш могутні системи аргументації. Про це свідчать концепції метатеорії свідомості М. Мамардашвілі, А. П'ятигорського, інтервальна концепція Ф. Лазарева, теорія макросистем Е. Ласло, версія багатовимірності М. Дрюка.

Усі представлені теоретичні положення ведуть до висновку, що метатеоретичний підхід – необхідна основа сучасного науково-теоретичного мислення, ефективною зброєю отримання знання нового типу – рефлексивно зорієнтованого, спрямованого на аналіз глибин педагогічної теорії, забезпечення надійності її методологічних передумов.

Загальне розуміння «метатеорія» нами експліковано як складний термін, що заслуговує для визначення таких систем, які, своєю чергою, використовуються для опису або дослідження інших систем. У нашому випадку однією з таких систем є інноваційний розвиток вищої освіти, що ґрунтується на професійному самовдосконаленні суб'єктів освітнього процесу та розкривається за допомогою рефлексивної системи метатеорії філософії. При чому інноваційність розглядається нами як здатність до нового, рефлексивного, постійно поновлюваного знання; відкритість до новаторських змін на ґрунті критичного мислення; розвитку креативних здібностей; здатності, готовності та спроможності до постійного професійного саморозвитку та саморозкриття.

Метатенденції (І. Дичківська), що характерні для сучасної вищої освіти (масовий характер освіти, її значущість; орієнтація на активне освоєння людиною способів пізнавальної діяльності; адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості; орієнтація навчання на особистість, забезпечення можливостей її саморозкриття), свідчать про те, що головною функцією вищої освіти є самовдосконалення особистості і викладача, і студента. Отже, представлений феномен – характерна ознака, риса, вагомий чинник інноваційного розвитку вищої освіти.

Узагалі філософсько-освітні концепти становлення й розвитку феномену самовдосконалення дозволяють уточнити, розширити зміст цього феномену. Отже, метатеоретичне підґрунтя педагогічного розуміння феномену самовдосконалення полягає в такому:

1. Філософія – метатеорія, яка є основою методології педагогіки. На базі історичного аналізу філософських поглядів, методологічних підходів до вивчення самовдосконалення викладачів гуманітарних дисциплін здійснюється аналіз специфіки, особливостей самовдосконалення, розробляються основи моделювання засобів, шляхів створення ефективної технології самовдосконалення, тобто відбувається концептуально-діяльнісне розв'язання актуальної педагогічної проблеми.

2. Теоретико-методологічне обґрунтування феномену самовдосконалення в освітній практиці значно розширює останню, інтегруючи досягнення загальної філософії, результати теоретичного аналізу та педагогічної практики, суспільно-політичних і педагогічних рухів.

Більше того, філософія – наука, що ґрунтовно досліджує та намагається розв'язати і глобальні проблеми людства, і задовольняти індивідуальні інтереси людей, знаходити гармонію між особистістю й суспільством. Саме в

лоні філософії розвивалася більшість гуманітарних наук, зокрема й педагогіка. Тому для нашого дослідження є вельми актуальним і вагомим аналіз філософських концепцій і теорій, що відкриває нові можливості для цілеспрямованої корекції процесу освіти [16].

Філософія формує «образ» людини майбутнього, змістовно наповнює педагогіку новими знаннями, цілями, засобами діяльності, що, урешті-решт, перевертають внутрішню систему поглядів кожного конкретного покоління: «Розквіт і мета справжньої філософії є педагогіка в широкому розумінні – у якості вчення про формування людини» [9].

Виявлення сутності та принципів самовдосконалення на сучасному етапі розвитку філософської думки зв'язане з двома принциповими положеннями. Перше – пов'язане з розв'язанням проблеми поєднання посткласичних підходів аналізу онтологічних основ людського існування й класичною трансцендентною методологією. Друге – із необхідністю усунення дуалізму теоретичної і практичної філософії [11]. Тому на перший план сучасних філософських течій виходить звернення до феномену трансцендентного, духовного, завдяки якому суперечливий світ людини набуває гармонійності, рівноваги, збалансованості екзистенції та нормативно-ціннісних вимірів.

Так, Д. Андреев, характеризуючи стан суспільної думки, констатує, що відбулася підміна духовного інтелектуальним. Переведення людської психіки з галузі вищих цінностей у галузь цінностей утилітарних – ознака нашого часу [2].

Це яскраво й суттєво характеризує сучасний культурно-історичний процес і знаменує кінцевий розрив між духовним та інтелектуальним на межі ХХ – ХХІ ст. Зневажливе ставлення до ірраціонального, інтуїтивного, емоційного породжує небезпечні деформації поведінки людського співтовариства. Актуалізується потреба гармонійного поєднання душі та світу. На першому плані сучасної філософії ідеї самовдосконалення, результатом якого є не зміна об'єктів, а зміна суб'єкта. Йдеться про перетворення, трансформацію внутрішнього світу людини. Тому актуально звучить питання: «Яким я повинен бути?».

Засновник філософської антропології М. Шелер актуалізував проблему врівноваження різних аспектів людського буття, що призведе до смислотворчості як здатності розбудовувати свій внутрішній світ, власний мікрокосмос. Це робить особистість інтелектуально незалежною від наявного буття. На думку М. Шелера, урівноваженню підлягають природні, фізичні та психічні особливості людини; духовні, індивідуальні й національні відмінності; відмінності менталітетів, поглядів на «Я», світ і Бога; специфіка чоловічого та жіночого; юність і зрілість; наукове знання й освіта, фізична й розумова праця; екстравертивна спрямованість західної людини (Фавстової) та східного інтровертизму з його спрямованістю на «техніку внутрішньої

влади» людини над собою тощо. М. Бердяєв, Е. Муньє, Ж. Плеснер, П. Рікер, М. Шелер убачають сутність людини в постійній гармонізації взаємовпливів природних і соціальних, причому природне не зводиться безпосередньо до біологічного, а має в собі нескінченність космосу.

Низка дослідників наполягає на посиленні духовного начала в житті сучасної людини [15] як основи самовдосконалення та реакції на функціоналізацію, відчуження, односторонню професіоналізацію. Зрозуміло, що в цих умовах зростає потреба в корінній перебудові свідомості, поведінки людини, гармонійного поєднання раціонального інтелекту та духовно-емоційної сфери. На першому плані – духовність, що призводить до пошуків досконалості. В. Барулін, Г. Беспалова, Г. Горак, С. Кримський, Ю. Осічнюк, С. Франк, Л. Чупрій визначають духовність як комплекс процесів із префіксом «само»: самобудівництво, самоусвідомлення, самоідентифікація, саморефлексія. Г. Беспалова так розкрила можливість самовдосконалення: «Той, хто відчує цю насолоду керованого власноруч саморуху, навряд чи захоче коли-небудь відмовитися від захоплюючого поступу вперед. Самостворення – найістотніша життєва проблема й найнебезпечніша діяльність. Можна забути про неї, можна бути до неї неготовим, а можна почати штучно її формувати, незважаючи ані на внутрішні, ані на зовнішні умови» [6, 77].

Разом із тим, усвідомлюючи себе, духовно самоідентифікуючись, людина ніби роздвоюється. З одного боку, вона перетворюється на суб'єкта певних відносин «Я-суб'єкт», з іншого – вона своє «Я» перетворює на об'єкт певних відносин «Я-об'єкт». Відомий російський філософ В. Барулін зазначає, що «одна з фундаментальних особливостей існування й розвитку людини в тому, що вона себе саму перетворює на об'єкт рефлексії, своєрідного ставлення. Вона включає в механізм особистісного розвитку аналіз самої себе, самооцінку і позитивну, і негативну, і найчастіше дуже жорстку, постійно розробляючи програми особистісного перетворення. І це перетворення себе на об'єкт особистого ставлення – своєрідне роздвоєння, дистантування від самої себе та свідоме перетворення самої себе є одним із найважливіших чинників прогресу людини й суспільства» [3, 463]. Філософ, виокремлюючи фундаментальні якості людини (духовність, творчість, свободу), виділяє сенсо-ціннісне самоствердження, що полягає як певне утвердження сенсу свого життя, його цінності: «Щоб людина не робила, які б цілі не досягала – будуючи собі житло, винаходячи нові технологічні схеми, створюючи романи, виховуючи дітей, воюючи з агресорами тощо – усюди й завжди вона шукає та стверджує для себе свій особистісний сенс, індивідуально-людську самоцінність» [3, 470]. Це, на думку вченого, фундамент буття кожної людини, без нього неможливе повноцінне людське існування.

Одним із фундаментальних протиріч сучасного соціального розвитку є безмежність потенціалу людини та її протиставлення суспільству. Суспільство намагається створити «завершену» людину, інакше кажучи, людину, яка оптимально підходить до вимог і соціальних ролей соціуму. Але людська природа, іманентні імпульси людини та її можливості настільки безмежні, що людина ніколи не може бути завершеною. Із цього приводу доречна думка К. Ясперса, який уважав: «Людина не може бути завершеною, для того, щоб бути, вона повинна змінюватися в часі, підкоряючись новій долі» [17, 411].

З цим суголосні погляди М. Бахтіна, який зазначає: «Своєю завершеністю, незавершеністю дії жити не можна, не можна діяти, щоб жити, треба бути незавершеним, відкритим для себе, у всякому випадку, в усіх суттєвих моментах життя, треба цінністю ще відстояти себе...» [5, 14].

Ідею відповідності людини і Всесвіту доповнюють ідеї відкритості й незавершеності людини. У ХХ ст. ідея відкритості людини оформлюється в концепцію «симфонічної особистості» (Л. Карсавін) і космізму (В. Вернадський, В. Соловйов, М. Федоров, К. Ціолковський, О. Чижевський), у яких людина є космоприродним соціальним феноменом.

Розглядаючи стосунки людини й суспільства, сучасна філософія констатує, що кожна людина, у певному сенсі, – частина суспільства, його породження, яке програмується соціумом, живе в ньому, а, значить, соціально завершена й соціально іманентна. З іншого боку, людина потенційно всемогутня, дорівнює суспільству, самопрограмується, соціально-трансцендентна: «Людина потенційно безмежна, потенційно універсальна. Її унікальність, неповторність, що втілені в духовному світі, в непереборному прагненні до творчості, у глибинному поляганні свободи, у життєдіяльності, як сенсо-ціннісному самоствердженні, й зумовлює цю потенційну безмежність» [3, 475]. Отже, людина – довічно незавершена, відкрита нескінченному творенню та самовдосконаленню. Яка людина, якою вона може стати, залежить від неї самої, її життєвого вибору, реалізації своєї свободи, постійного зростання її духовних сил.

Здійснення самовдосконалення можливе за умови становлення людини як цілісної особистості. Сучасні дослідники констатують, що в процесі вивчення людини вона розпалася на тисячу частин, проєкцій, зникла як ціле. Тому в умовах сучасної антропологічної кризи цілісне вивчення людини є вельми актуальним. Сучасна дослідниця І. Бондаревич визначила антропосоціогенез «як процес тамування незавершеності людини, її саморозгортання із видової істоти в родову, що на сучасному етапі протікає на основі потужних змін її духовної складової. Сучасна епоха актуалізує становлення духовної цілісності сучасної людини як ключову проблему сучасного антропосоціогенезу» [7, 38]. Отже, формування цілісної людини – це подолання внутрішнього конфлікту, дисгармонії

фізичного й духовно-душевного, розірваності – усього, що стоїть на шляху до здійснення самовдосконалення.

Розгляд проблеми самовдосконалення ускладнюється тим, що спроби максимально цілісно пізнати людину тільки частково наближаються до цілісності, до втілення ідеалу цілісного вивчення. Філософський, культурологічний, психологічний, педагогічний, міждисциплінарний підходи, зокрема й мистецтво та література, створюють лише часткові уявлення про людину та її досконалість. У цьому аспекті слушною є думка, що філософія має здійснювати дослідження людини не лише науковими методами, але й власними (трансцендентний, феноменологічний, аналітичний – усі ці методи суть часткові випадки методу філософської рефлексії) [15].

Життя людини й досвід ХХ століття підтвердили положення екзистенціалізму й психоаналізу щодо людського існування. Людина – складний, непередбачуваний, суперечливий нелінійний витвір природи. Це знайшло своє відображення в новому методі – синергетиці, або теорії організації людинотвірних систем. Принципи цієї теорії відображають усю складність останньої, а саме: це принципи флуктуації, нелінійного розвитку, непередбачуваності, нелінійності, нетерпимості до зовнішніх втручань, самоорганізації тощо. Представники синергетичного підходу, зокрема Л. Бевзенко, Д. Бондаренко, А. Коротаєв, Л. Лєсков, М. Моїсєєв, Г. Платонов, П. Рачков, Г. Рузавін, наголошують на тому, що соціальна система постійно знаходиться в процесі руху й цілісність її принципово досяжна лише нетривалий час.

Проблема самовдосконалення, розглянута в руслі системної та синергетичної теорії, набуває нового звучання та наповнюється новим сенсом, бо дає змогу розглядати людину як специфічну систему, яка здатна до самовдосконалення, саморозвитку зі своїм життєвим циклом від одного стану біфуркації (критичний момент невизначеності майбутнього розвитку або точка розгалуження можливих шляхів еволюції системи) до іншого.

У контексті розв'язання досліджуваної проблеми самовдосконалення людини велике значення мають такі позиції щодо цілісності людини (остання є однією з умов ефективного саморозвитку):

– цілісність характеризується новими якостями і властивостями, які не є притаманними окремим частинам, а виникають як наслідок їх взаємодії у визначеній системі зв'язків, що мають перевагу над зовнішнім впливом;

– цілісна сукупність має здатність до саморозвитку (характеризується етапами ускладнення й диференціації), який регулюється внутрішньою метою;

– цілісність може бути різною за типами: структурна цілісність, функціональна цілісність, організаційна цілісність, завдяки якій відбувається прогрес чи регрес системи;

– цілісність – це динамічне ціле (не лише структура, а і її внутрішні зв'язки), що переживає спочатку протиріччя становлення, а потім становлення протиріччя;

– причинні зв'язки в цілісності мають функціональну залежність: причина постає наслідком, останній – передумовою нового рівня [8, 24].

Акцентовані методологічні позиції поняття «цілісність» як умови самовдосконалення дозволяють окреслити вектори саморозвитку особистості:

1. Самовдосконалення особистості – рухома, динамічна структура, що в результаті виводить людину на новий етап розвитку і створює якісно нову властивість останньої.

2. У людині одночасно поєднується сила розуму й серця, без цього гармонійного поєднання неможлива внутрішня революція й духовна трансформація. Людина – сукупність різних синергетичних систем, які в ідеальному варіанті повинні взаємодоповнювати одна одну.

3. Головне завдання гуманітарних наук – з'ясувати, які елементи системи повинні бути в структурі особистості для того, щоб вона була здатна до саморозвитку, саморозгортання, саморефлексії. Інакше кажучи, що повинно бути сформовано в людини, щоб вона як система була здатна до саморозвитку, щоб синергетика системи мала розвивальну спрямованість. У цьому сенсі заслуговують на увагу погляди представників екзистенційної антропології Київської світоглядно-антропологічної школи Є. Бистрицького, В. Козловського, С. Кримського, В. Малахова, С. Пролєєва, В. Шинкарука.

Отже, самовдосконалення людини – найважливіша глобальна проблема всієї людської цивілізації. На зламі ХХ – ХХІ століть – це актуальна проблематика для метаантропології, що синтезує підходи філософської антропології, екзистенціалізму, персоналізму й визначає найвагоміші тенденції розвитку сучасної філософської антропології. Ця проблематика перебуває в центрі уваги представників української філософської думки О. Андрєєвої, В. Беха, І. Бондаревич, М. Ватковської, С. Ковальова, В. Кременя, Л. Нікіфорової, К. Пасько, В. Слюсаря, В. Тертичної, Т. Троїцького.

Останнім часом актуалізується розвиток предмета «Філософія освіти», у якому робиться спроба синтезувати раціональне та ірраціональне задля досягнення конкретних цілей із формування образу людини майбутнього. Питання філософії освіти розкрито в дослідженнях В. Андрущенко, О. Базулука, В. Беха, Б. Буряка, Б. Гершунського, Є. Гусинського, О. Запесоцького, В. Кременя, С. Клепко, М. Кулатаєвої та ін. Дослідники (О. Базулук, О. Запесоцький) підкреслюють, що значний інтерес до філософії освіти викликаний об'єктивною та усвідомленою суспільством роллю освіти у розв'язанні глобальних проблем.

Освіта – фундаментальна умова здійснення людиною своїх громадянських, політичних, економічних і культурних прав, це

найважливіший чинник розвитку, саморозвитку, посилення інтелектуального потенціалу нації. Відповідно люди, які здійснюють освіту, повинні бути фахівцями й відображати своєю особистістю найвищу самодостатню та самоусвідомлену значущість людини.

Водночас у сучасній філософській науці є суперечливий погляд на філософію освіти [4, 11]. Аналізуючи сучасні концепції філософії освіти, треба усвідомлювати, що «предмет філософії освіти – це не стільки філософське усвідомлення самого процесу отримання знань, умінь і навичок, скільки масштабне вивчення культурних досягнень і цінностей, що покликані задовольняти потреби системи освіти. Філософія вносить у педагогіку головне і те, що в ній відсутнє – масштабне бачення соціальних трансформацій, домінантні на цьому історичному етапі світоглядні концепції» [Там само, 11]. Отже, філософія освіти, висуваючи загальні, системні та фундаментальні завдання, поєднує різноманітні педагогічні концепції й робить процес освіти цілісним і гармонійним. О. Базулук розглядає взаємодію філософії освіти й педагогіки як взаємодію тріади: філософія – філософія освіти – педагогіка. Філософія освіти через філософію запозичує найбільш передові дослідження космології, фізики, нейрофізіології, психології. Досягнення в цих галузях філософія відображає через призму найбільш актуальних світоглядних концепцій. Через педагогіку філософія освіти повертає найбільш передові методи виховання та навчання, впливаючи на внутрішній світ молодого покоління. Становлення філософії освіти відбувається під час зміни філософської картини світу, що відображається на змісті освітньої діяльності, професіоналізмі її представників, моделях самовдосконалення та методологічних передумовах.

Висновки. Інноваційний розвиток вищої освіти ґрунтується на професійному самовдосконаленні суб'єктів освітнього процесу та розкривається за допомогою рефлексивної системи метатеорії філософії. Інноваційність розглядається нами як здатність до нового, рефлексивного, постійно поновлюваного знання; відкритість до новаторських змін на ґрунті критичного мислення; розвитку креативних здібностей; здатності, готовності та спроможності до постійного професійного саморозвитку та саморозкриття. Отже, метатеоретичним підґрунтям педагогічного розуміння інноваційного розвитку вищої освіти є професійне самовдосконалення особистості і викладача, і студента. Представники філософії освіти суттєво доповнили ідею всебічного й гармонійного розвитку особистості концепцією планетарно-космічного типу особистості як образу людини майбутнього. Людина майбутнього – це гармонія розуму, душі та тіла, спрямована на реалізацію внутрішніх творчих потенціалів у масштабах Землі й Космосу, здатна до саморозгортання та самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аберкромби Н. Социологический словарь / Н. Аберкромби, С. Хилл, Б. С. Тернер ; И. Г. Ясавеев (пер.) ; ред. : Ерефеев С. А. – 2-е изд., перераб., доп. – М. : Экономика, 2004. – 620 с.
2. Андреев В. И. Педагогика : учеб. курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновац. технологий, 2000. – 600 с.
3. Барулин В. С. Социальная философия : учебник / Владимир Семенович Барулин. – Изд. 2-е. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 560 с.
4. Базулук О. А. Философия образования в свете новой космологической концепции : учебник / Олег Александрович Базулук. – Киев : Кондор, 2010. – 458 с.
5. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
6. Большой словарь по социологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу:
www.rusword.com.ua.
7. Беспалова Г. Формування української ментальності. Україна в системі духовних, економічних, та політичних координат глобалізованого світу / Г. Беспалова. – К. : Нац. акад. упр., 2006. – 280 с.
8. Бондаревич І. М. Духовна цілісність особистості: Дійсність і перспектива : монографія / Ірина Миколаївна Бондаревич. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2008. – 162 с.
9. Дильтей В. Описательная психология / В. Дильтей ; пер. с нем. Е. Д. Зайцевой ; под ред. Г. Г. Шпета. – Второе изд. – СПб. : Алетейя, 1996. – 160 с.
10. Колізії антропологічного розмислу / В. Г. Табачковський, Г. І. Шалашенко, А. М. Дондюк та ін. – К. : ПАРАПАН, 2002. – 156 с.
11. Дэвид Д. Большой толковый социологический словарь : в 2 т. / Д. Дэвид, Дж. Джери. – М. : АСТ „Вече”, 1999 – . –
Т. 1. – 1999. – 544 с.
Т. 2. – 2001. – 528 с.
12. История философии. Запад – Россия – Восток : в четырех кн. / Мотрошилова М. В. (ред.). – М. : Греко-латинский кабинет, 2000 – . –
Кн. четвертая : Философия XX века. – 2000. – 448 с.
13. Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме / В. А. Лекторский // Вопр. философии. – 1997. – № 11. – С. 46 – 54.
14. О человеческом в человеке / под общ. ред. И. Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1991. – 384 с.
15. Цветкова Г. Г. Професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних дисциплін вищої школи : монографія / Г. Г. Цветкова. – Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2014. – 478 с.
16. Ясперс К. Смысл и назначение истории : пер. с нем / К. Ясперс. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с.

РЕЗЮМЕ

Цветкова А. Метатеоретическая основа педагогического понимания инновационного развития высшего образования.

В статье раскрывается метатеоретический подход как необходимая основа современного научно-теоретического мышления, эффективное орудие получения знания нового типа – рефлексивно ориентированного, направленного на анализ глубин педагогической теории. Использован метод терминологического анализа, абстрагирования, идеализации, формализации и обобщения. Сделан вывод о том, что инновационное развитие высшего образования основывается на профессиональном

самосовершенствовании субъектов образовательного процесса и развивается с помощью рефлексивной системы метатеории философии. Доказано, что инновационные процессы в высшей школе невозможно рассматривать без самосовершенствования личности и эта тенденция приобретает глобальные масштабы.

Ключевые слова: *метатеоритический подход, инновационные процессы в высшей школе, профессиональное самосовершенствование, научно-теоретическое мышление, субъекты образовательного процесса, личность, саморазвитие.*

SUMMARY

Tsvietkova H. Metatheoretical substantiation of pedagogical understanding of innovative development of higher education.

The metatheoretical approach as the necessary basis of modern scientific and theoretical thinking, the efficient instrument of gaining knowledge of a new type – reflexive oriented, aimed at the analysis of the deep pedagogical theory, ensure the reliability of its methodological presuppositions, innovative research and further development of higher education is revealed in the article; it is proved that the metatheoretical basis of pedagogical understanding of innovative development of higher education is the professional perfection of an individual and a teacher, and a student. The method of terminological analysis is used, it associated with the determination of the categorial status of metatheory, innovative development in the system of pedagogical definitions; abstraction, idealization, formalization, and generalization is used for systematization and formulation of conclusions, determination of the directions of further research problems. It was found out that the innovative development of higher education is based on professional self-development of the subjects of the educational process and it is revealed with the help of the reflexive system of metatheory philosophy. Innovation is considered by the authors as the ability to a new, reflexive, constantly renewable knowledge; openness to the innovative changes on the basis of critical thinking; development of creative abilities; willingness and ability to the continuous professional self-development and self-revelation. Thus, the representatives of the education philosophy thoroughly completed the idea of the comprehensive and harmonious development of personality by the concept of a planetary-cosmic type of the personality as a future human image. The man of the future is the harmony of mind, body, and soul, aimed at the realization of internal creative potentials in the measure of the Earth and the Cosmos, a person is capable of self-realization and self-improvement. Innovation processes in higher education cannot be considered without self-perfection, gaining global importance. Analysis of modern philosophical trends reveals the doom of the extensive way of mankind development without regarding the moral principles. As a conclusion, the progress of society depends on the reorientation processes of self-development of the individual and mankind as a plane of formation of the individual spiritual integrity as the main condition of innovative processes in education, professional improvement, their subjection to the global moral imperatives.

Key words: *metatheoretical approach, innovative processes in higher school, professional self-improvement, scientific and theoretical thinking, the subjects of the educational process, personality, self-development.*